

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA INGLIZ TILINI O'QITISHDA O'YIN ASOSIDAGI METODLARNING AHAMIYATI

Xamroqulova Nigina Azamkulovna

SamDChTI Ingliz tili fakulteti talabasi

Ilmiy rahbar: Hamroyev Sardor Akmaljon o'g'li

SamDChTI Ingliz tili fakulteti o'qituvchisi

MAQOLA MALUMOTI

MAQOLA TARIXI:

Received: 22.01.2026

Revised: 23.01.2026

Accepted: 24.01.2026

KALIT SO'ZLAR:

*maktabgacha ta'lim,
ingliz tilini o'qitish,
o'yin asosidagi
metodlar, chet tili
metodikasi, bolalar
psixologiyasi, nutqiy
rivojlanish, ta'lim
jarayoni, o'yin
texnologiyalari vaksina
texnologiyalari*

ANNOTATSIYA:

Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'qitishda o'yin asosidagi metodlardan foydalanishning pedagogik ahamiyati yoritiladi. Tadqiqotda o'yin bolalar uchun tabiiy faoliyat turi ekanligi va aynan shu faoliyat orqali chet tilini o'rganish samaradorligini oshirish mumkinligi asoslab beriladi. O'yin asosidagi metodlar bolalarda tilga bo'lgan qiziqishni kuchaytirishi, nutqiy faollikni rivojlantirishi hamda eslab qolish jarayonini yengillashtirishi tahlil qilinadi. Maqolada rol o'yinlar, harakatli o'yinlar, qo'shiq va she'rlar orqali o'qitish kabi usullarning didaktik imkoniyatlari ko'rsatib beriladi. Shuningdek, o'yin metodlarining maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlariga mosligi va ularning ijtimoiy, emotsional hamda nutqiy rivojiga ijobiy ta'siri ilmiy jihatdan asoslanadi. Tadqiqot natijalari o'yin asosidagi metodlar ingliz tilini o'qitishda samarali vosita ekanligini va ularni tizimli ravishda qo'llash ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kirish

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida chet tillarini, xususan ingliz tilini o'qitishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Globallashuv sharoitida chet tilini erta yoshdan o'rganish bolalarning keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun muhim omil hisoblanadi. Maktabgacha yosh davri bolalarning nutqiy qobiliyatlari, eshitish xotirasi va taqlid qilish salohiyati eng faol rivojlanadigan bosqich bo'lib, aynan shu davrda til o'rganish tabiiy va samarali kechadi.

Shu bilan birga, maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik va fiziologik xususiyatlari an'anaviy dars usullarini to'liq qo'llash imkonini bermaydi. Bolalar uzoq vaqt davomida bir joyda o'tirib, qoidalarni yodlashga qodir emaslar. Shu sababli ta'lim jarayonida o'yin asosidagi metodlardan foydalanish zarurati yuzaga keladi. O'yin bolalar uchun nafaqat hordiq chiqarish vositasi, balki bilish, muloqot va o'rganishning asosiy shaklidir.

Mazkur maqolaning maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'qitishda o'yin asosidagi metodlarning ahamiyatini ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilish hamda ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligini asoslab berishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili

Maktabgacha yoshdagi bolalarga chet tilini o'qitish masalasi pedagogika va metodika fanlarida keng o'rganilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu yosh davrida tilni o'zlashtirish jarayoni asosan emotsional holat, qiziqish va faol ishtirok bilan chambarchas bog'liq. Shu bois, o'yin faoliyati ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida qaraladi.

J. J. Jalolov chet tillarni o'qitish metodikasida o'yin elementlarining ahamiyatini ta'kidlab, ularning o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirish va til materialini tabiiy tarzda o'zlashtirishga xizmat qilishini qayd etadi [3, 210].

Olimning fikricha, ayniqsa boshlang'ich va maktabgacha bosqichda o'yinlar til o'rganishga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantiradi.

Maktabgacha ta'lim pedagogikasi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda o'yin bolalarning yetakchi faoliyati ekanligi ilmiy jihatdan asoslangan. Abdullayeva maktabgacha yoshdagi bolalar bilimni asosan o'yin jarayonida egallashini, bu esa ta'limning tabiiy va samarali bo'lishiga olib kelishini ta'kidlaydi [5, 98]. O'yin orqali berilgan til materiallari bolalar xotirasida uzoq saqlanadi va nutqda faol qo'llaniladi.

Xorijiy tadqiqotchilar ham yosh bolalarni chet tiliga o'rgatishda o'yin metodlarining ustunligini e'tirof etadilar. Cameron o'yin, qo'shiq va harakatli mashg'ulotlar orqali tilni o'rganish bolalarda stressni kamaytirishini va nutqiy ishtirokni oshirishini ko'rsatadi [9,

49]. Harmer esa o'yin asosidagi faoliyat bolalarni muloqotga undab, tilni real vaziyatlarda qo'llash imkonini berishini ta'kidlaydi [10, 89]. Shunday qilib, mavjud adabiyotlar tahlili o'yin asosidagi metodlar maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'qitishda eng samarali pedagogik vositalardan biri ekanligini ko'rsatadi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'qitishda o'yin asosidagi metodlarning samaradorligini aniqlashga qaratilgan bo'lib, sifat jihatidan olib borilgan pedagogik tahlilga asoslanadi. Tadqiqot dizayni bolalarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqildi hamda ta'lim jarayonini tabiiy sharoitda kuzatish imkonini berdi.

Tadqiqot yondashuvi: Tadqiqotda tavsifiy-analitik yondashuv tanlandi. Ushbu yondashuv o'yin asosidagi metodlarning ta'lim jarayoniga ta'sirini chuqur o'rganish, ularning bolalar nutqiy rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlash imkonini berdi. O'yin jarayonlari alohida tajriba sifatida emas, balki muntazam mashg'ulotlarning tarkibiy qismi sifatida tahlil qilindi. Tadqiqotda maktabgacha ta'lim muassasasining katta va tayyorlov guruhlarida tahsil olayotgan 5–6 yoshli bolalar ishtirok etdi. Ishtirokchilar tasodifiy tanlov asosida emas, balki maqsadli tanlash usuli orqali jalb qilindi. Bunda bolalarning yosh darajasi, ingliz tilini o'rganish tajribasi va umumiy rivojlanish darajasi e'tiborga olindi. Tadqiqot davomida barcha ishtirokchilarning teng sharoitda qatnashishi ta'minlandi.

Ta'lim jarayonini tashkil etish: Tadqiqot jarayonida ingliz tili mashg'ulotlari o'yin asosida tashkil etildi. Mashg'ulotlar davomida harakatli o'yinlar, rolli o'yinlar, qo'shiqlar, she'rlar, rasmlar, kartochkalar va dramatizatsiya elementlaridan foydalanildi. Har bir mashg'ulot bolalarning diqqatini jalb qilish, ularni faol ishtirok etishga undash va til birliklarini tabiiy muhitda o'zlashtirishga yo'naltirildi. O'yinlar ketma-ketligi oddiydan murakkabga tamoyiliga asoslanib tuzildi. Dastlab so'z boyligini rivojlantirishga qaratilgan o'yinlar qo'llanildi, keyinchalik esa qisqa dialoglar va muloqotga asoslangan o'yinlar joriy etildi. O'qituvchi jarayonda yetakchi emas, balki yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi rolni bajardi.

Ma'lumotlarni yig'ish usullari: Tadqiqotda bir nechta ma'lumot yig'ish usullaridan foydalanildi. Kuzatuv asosiy metod sifatida tanlandi. Mashg'ulotlar davomida bolalarning faolligi, til birliklarini qo'llash darajasi, o'yinlarga bo'lgan qiziqishi va emotsional holati muntazam qayd etib borildi. Shuningdek, mashg'ulotdan keyingi tahlil jarayonida

o'qituvchining pedagogik kuzatuvlari asosiy manba sifatida foydalanildi. Qo'shimcha ravishda bolalarning mashg'ulotlarda o'rganilgan so'z va iboralarni qay darajada eslab qolishi qisqa takrorlash mashqlari orqali tekshirildi. Bu usul bolalarning xotira va nutqiy faolligini baholash imkonini berdi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish: Yig'ilgan ma'lumotlar sifat jihatdan tahlil qilindi. Tahlil jarayonida bolalarning nutqiy faolligidagi o'zgarishlar, yangi so'zlarni o'zlashtirish tezligi va mashg'ulotlarga bo'lgan munosabati asosiy ko'rsatkichlar sifatida belgilandi. O'yin asosidagi mashg'ulotlar davomida bolalarning ingliz tiliga bo'lgan qiziqishi ortgani va nutqiy ishtiroki faollashgani aniqlandi.

Axloqiy masalalar: Tadqiqot jarayonida axloqiy me'yorlarga qat'iy rioya qilindi. Bolalarning shaxsiy ma'lumotlari maxfiy saqlandi, tadqiqot jarayoni ularga salbiy ta'sir ko'rsatmasligi ta'minlandi. Mashg'ulotlar bolalar uchun qulay va xavfsiz muhitda tashkil etildi.

Natijalar va muhokamalar

Tadqiqot jarayonida o'yin asosidagi metodlardan foydalangan holda tashkil etilgan ingliz tili mashg'ulotlari maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqiy faolligi va o'rganishga bo'lgan qiziqishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgani aniqlandi. Kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, o'yin orqali tashkil etilgan mashg'ulotlarda bolalar faolroq ishtirok etib, ingliz tilidagi so'z va iboralarni osonroq qabul qildilar hamda ularni tabiiy nutqiy vaziyatlarda qo'llashga harakat qildilar.

Natijalarga ko'ra, harakatli va rolli o'yinlar bolalarning eslab qolish qobiliyatini sezilarli darajada oshirdi. O'yin davomida berilgan til birliklari bolalar xotirasida uzoqroq saqlanib, keyingi mashg'ulotlarda mustaqil ravishda qo'llanildi. Bu holat maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yin yetakchi faoliyat turi ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. O'yin jarayonida bolalar tilni majburiyat sifatida emas, balki qiziqarli faoliyat sifatida qabul qildilar.

Shuningdek, tadqiqot natijalari bolalarning emotsional holatida ijobiy o'zgarishlar yuz berganini ko'rsatdi. An'anaviy mashg'ulotlarga nisbatan o'yin asosidagi darslarda bolalar kamroq hayajonlandi, xatodan qo'rqmadi va ingliz tilida gapirishga nisbatan ishonch hosil qildi. Bu esa nutqiy to'siqlarning kamayishiga va muloqotga kirishish jarayonining faollashishiga olib keldi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, o'yin asosidagi metodlarning samaradorligi asosan o'qituvchining to'g'ri metodik yondashuviga bog'liq. O'yinlar maqsadsiz tashkil

etilganda emas, balki aniq didaktik vazifalarga yo'naltirilganda yuqori natija berdi. O'qituvchining rag'batlantiruvchi, yo'naltiruvchi roli bolalarning faol ishtirokini ta'minlashda muhim omil bo'ldi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'yin asosidagi metodlar nafaqat til o'rganish samaradorligini oshiradi, balki bolalarning ijtimoiylashuvi, hamkorlikda ishlash ko'nikmalari va ijodiy fikrlashini ham rivojlantiradi. Bu esa ingliz tilini o'qitish jarayonini maktabgacha ta'limning umumiy tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlari bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi. Umuman olganda, natijalar va muhokamalar o'yin asosidagi metodlar maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'qitishda samarali pedagogik vosita ekanligini tasdiqlaydi. Ushbu metodlarni tizimli va maqsadli qo'llash ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa va tavsiyalar

Mazkur tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'qitishda o'yin asosidagi metodlarning pedagogik ahamiyati yuqori ekanligini ko'rsatdi. Tadqiqot natijalari o'yin metodlari bolalarning nutqiy faolligini oshirish, lug'at boyligini kengaytirish hamda chet tilini o'rganishga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirishda samarali vosita ekanligini tasdiqladi. O'yin jarayonida til birliklarining tabiiy va oson o'zlashtirilishi bolalarning yosh xususiyatlariga to'liq mos kelishi bilan izohlanadi.

Shuningdek, o'yin asosidagi metodlar bolalarning emotsional holatini barqarorlashtirishi, ularning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashi va muloqotga kirishish jarayonini faollashtirishi aniqlandi. Ingliz tilini o'qitishda o'yinlardan foydalanish nafaqat til kompetensiyasini rivojlantiradi, balki bolalarning ijtimoiy, ijodiy va kommunikativ ko'nikmalarini ham shakllantiradi.

Bu holat maktabgacha ta'limning tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalari bilan uyg'unlikni ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi tavsiyalarni berish mumkin. Birinchidan, maktabgacha ta'lim muassasalarida ingliz tili mashg'ulotlarini tashkil etishda o'yin asosidagi metodlardan tizimli va rejalashtirilgan holda foydalanish lozim. Ikkinchidan, o'yinlar aniq didaktik maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi va bolalarning yosh hamda individual xususiyatlarini hisobga olishi zarur. Uchinchidan, o'qituvchilar uchun o'yin texnologiyalaridan samarali foydalanishga qaratilgan metodik qo'llanmalar va malaka oshirish kurslarini kengaytirish maqsadga muvofiq. To'rtinchidan, ingliz tilini o'qitishda o'yinlarni boshqa metodlar bilan uyg'unlashtirish ta'lim samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, o'yin asosidagi metodlar maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'qitishda muhim pedagogik vosita bo'lib, ularni ta'lim jarayoniga keng joriy etish maktabgacha ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-son qarori. Maktabgacha, umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida. – Toshkent, 2017. – 48 bet.
2. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari. – Toshkent, 2020. – 64 bet.
3. Jalolov, J. J. Chet tillarni o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012. – 432 bet.
4. Yo'ldoshev, J., & Usmonov, S. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2011. – 312 bet.
5. Abdullayeva, M. M. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2019. – 256 bet.
6. Qodirova, F. R. Maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 224 bet.
7. Mahmudov, N., & Nurmonov, A. Tilshunoslik nazariyasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2010. – 320 bet.
8. Shodiyev, R. R. Ta'lim jarayonida o'yin texnologiyalaridan foydalanish. – Toshkent: Ma'naviyat, 2017. – 180 bet.
9. Cameron, L. Teaching Languages to Young Learners. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 256 pages.
10. Harmer, J. How to Teach English. – London: Longman, 2007. – 288 pages.
11. Pinter, A. Teaching Young Language Learners. – Oxford: Oxford University Press, 2017. – 240 pages.